

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

DR
98
U8S5

SHISHKOV
"USTOVO"

Gift of
The Thorne Foundation

**STANFORD
UNIVERSITY
LIBRARIES**

Gift of
The Thorne Foundation

**STANFORD
UNIVERSITY
LIBRARIES**

„УСТАВО“

АХЖ-ЧЕЛЕВИЙСКИЙ ОКРЖГЪ.

Написаль и издава

Ст. М. Шишковъ

Въ полза на бѣднитѣ Български Училища въ тоя градецъ.

ПЛОВДИВЪ

ЦЕНТРАЛНА ПЕЧАТНИЦА НА ЕД. ДИОННЕ

1885.

Shishkov, S. N.
„УСТОВО“

АХЖ-ЧЕЛЕБИЙСКИЙ ОКРЖГЪ.

Написалъ и издава

Ст. Н. Шишковъ

**Въ полза на бѣднитѣ Български Училища
въ тоя градецъ.**

П Л О В Д И В Ъ

ЦЕНТРАЛНА ПЕЧАТНИЦА НА ЕД. ДИОННЕ

1885.

DR98

U855

„У С Т О В О“

АХЖ-ЧЕЛЕБИЙСКИЙ ОКРЖГЪ.

Общи Забълъжки.

Градътъ Устово (по турски „Читакъ“), лѣжи 22 часа на юго-истокъ отъ Источно-Румелийската столица Пловдивъ, 18 часа на югъ отъ Станимака и 18 часа на сѣверо-западъ отъ г. Ксапти (Скеча), въ самото сърдце на Родопскитѣ планини, въ горнето течение на рѣка Арда, тъй щото расположението му стои въ срѣдата на прѣходнитѣ планински грѣбени отъ Пловдивъ — Станимака, за Егейското море.

Тоя единичекъ въ родопитѣ планински български градецъ, до прѣди послѣднитѣ сжития (въ 1877/78 г.), административно принадлежеше на Пловдивский сан-джакъ, Ахж-челебийский кантонъ, нъ послѣ прѣмирието въ Берлинъ, той се привърза, (съ други още 20 български села въ тоя окржгъ), на Гюмюрджинский сан-джакъ, Одринский вилаетъ, Ахж-челебийский окржгъ — *кааза*, — гдѣто се и намира по настоящемъ. Источно-Румелийската граница прѣзъ Родопитѣ съ Турция минува отъ западъ къмъ истокъ прѣзъ срѣднитѣ грѣбени на тия планини, по тъй нарѣченитѣ връхове: „Рожени“ „Калъчъ-бурунъ“ „Кара-коласъ“ „Ишикларъ“ и отъ тамъ се впуска въ срѣднето течение на р. Арда, 8 часа разстояние въ источна посока.

Пространството земя принадлежваща на тоя градъцъ, се граничи съ земитѣ на села Горне и Долне Дерекюю, Яманско, Стража, Влахово, Алами-дере, Фатово, Долне Райково, Хасовица, Писаница и Левочево. Отъ тѣхъ само сжщата Стража, Яманско и Влахово сж българо-мохамедански, а останалитѣ други българо-православни. Разстоянието отъ градътъ съ села Горне и Долне Дерекюю въ сѣверо-западна посока е 2 часа; съ села Яманско и Стража въ сѣверна посока 1 часъ; съ с. Влахово въ источна посока $\frac{1}{4}$ часъ; съ села Алами-дере и Фатово въ южна посока $\frac{1}{2}$ часъ; съ села Хасовица, Долне Райково, Писаница и Левочево въ западна посока е отъ $\frac{1}{2}$ — 1 часъ.

Всичкото землище принадлежваще на Устово об-нема пространство приблизително около 30 кило-метри и състои ислючително отъ стръмнини (но нѣгдѣ полѣгати навѣдени или равни, а по нѣгдѣ много стръмни), и бърда просѣчени съ дълбоки или не до-лини, повечето голи, а отъ части покрити съ гора, които състоятъ отъ планински дръвета, въ по висо-китѣ мѣста борика и ела, а въ по низекитѣ букъ, нѣ много рѣдко съ джбъ.

Споредъ нѣкои исторически данни останали отъ по-стари, хора по прѣдание, се знае че не въ много отголѣшно врѣме (нѣщо прѣди 200—250 години), мѣс-тността, гдѣто днесъ обитава, както Устово, тѣй и повечето близки въ околността села, въ това врѣме сж били покрити въ непроходими гори, гдѣто сж могли да живѣятъ само диви звѣрове, нѣ никакъ не и чело-вѣци. Въ това именно врѣме дошли двама братия нѣ-къдѣ изъ сегашната Рупчоска околия (неизвѣстно отъ кое мѣсто), на име Стою и Раю, които първи посѣтили тия мѣста, като имъ се владили та се заселили, Стою

въ сегашний градецъ Устово, а Раю въ Райково отъ гдѣто и зимали (произлѣзли) имената си. Споредъ други, на които мнѣніята имъ не се основаватъ на никакви прѣдания, Устово е зимало името си отъ бърдата които правятъ третѣ прохода „Устие“ гдѣто е расположено Устово. До колко е вѣрно и едното и другото, не можемъ да кажемъ, тъй като нѣмаме вѣрни по това доказателства.

Мѣстоположение.

Устово е расположено на една равна, хлътната котловина съ височина приблизително прѣдполагана отъ 600 метра надъ морската повърхнина. Тая котловина заема пространство близо отъ $\frac{1}{2}$ часъ въ напрѣчна посока, отъ която едната пета отъ нея заема частъ отъ градътъ, а останалата състои отъ ливади и градини (тукъ наричатъ градини нивитѣ, на които сѣятъ царевица), които сж най-плодороднитѣ отъ землището. Всичката тая равнина се загражда съ цѣлъ рѣдъ бърда и планински връхове въ видъ на кръгъ, които само на три мѣста иматъ проходи. Шрвий отъ тѣхъ е на истокъ къмъ селото Влахово, вторий е на западъ къмъ Долне Райково и третий къмъ сѣверо-западъ гдѣто се намира и главний пжть за Пловдивъ и Станимжа. Едни отъ тия връхове сж покрити съ гора, а повечето състоятъ отъ голи каменисти стръмни, нѣкои наведени полѣгато къмъ градътъ, а нѣкои пакъ съвършено стръмни. Отъ южната частъ на градътъ стои издигнатъ въ конусообразенъ стълпъ най-високий отъ върховетѣ нареченъ „Петровица“, който е доста стръменъ отъ къмъ градътъ, и който държи височина близо $\frac{1}{2}$ часъ до върхътъ. На върхътъ има една полянка, на която се намиратъ останки отъ една много

стара черквица „Св. Петръ“ гдѣто до скоро се принасяше жертва и свѣтеше вода на именний ѳ день Петровъ день. Тоя връхъ отъ срѣдата си нагорѣ е покритъ съ градска гора отъ разнovidни дръвета, която е едничката що прави въздухътъ легкъ и хладенъ въ голѣмитѣ лѣтни горѣщини, за това се варди и строго за сега. Пролѣтно врѣме тоя планински гористъ връхъ прави единъ чюдесенъ и величественъ изглѣдъ отъ къмъ градътъ, а въ сжщо врѣме и зимѣ стои зеленъ и запазва своята красота, по причина на бориевитѣ дръвета що се намиратъ по него. Когато се искачи човѣкъ на връхътъ му, Устово се види като въ една много дълбока яма, а при това се видятъ и всичитѣ планински върхове на прѣлестнитѣ и неизмѣрими Родопи.

Отъ сѣверната страна на градътъ, котловината се загражда отъ единъ рѣдъ проточени като верига къмъ источна посока върхове, наречени: „Кървава стѣна, Коритото, Айдинско“ и др. навѣдени полѣгато къмъ градътъ и нарѣдко обрастнати съ дръвета. Помногото отъ тѣхъ се обработватъ на ниви и ливади, на които почвата не е до тамъ плодородна. Въ политѣ на тия клонове стоятъ прѣснато ежшитѣ на останалата частъ отъ градътъ нарѣчена „Богородична“.

Между сѣвернитѣ върхове и южнитѣ отъ западна посока стои владено: „Пазлакъ“. Това бърдо къмъ градътъ е доста ниско и равно, и колкото отива къмъ западъ, тслкова тó става по високо и по широко, догдѣ най-послѣ се събере съ възелъ съ пограничнитѣ високи върхове. Тó е най-много каменисто при градътъ, и колкото то се отдалечава отъ него, толкова става по гористо, като се просича на мѣста съ долини, по които стоятъ прѣснати нѣколко български селца (Ха-

совица; Писаница, Дунево и Левочево). По между лѣвата страна на това бърдо и сѣвернитѣ върхове се намира проходътъ отъ Пловдивъ — Станимжга за Егейското море и тече едната рѣка нарѣчена „Бѣла рѣка.“ А отъ дѣсната му страна съ южнитѣ клонове „Жиковъ-бавръ, Чюченъ“ и др. се образува другъ проходъ, който води за Македония; и прѣзъ който тече втората рѣка нарѣчена „Черна-рѣка“.

Водачъ.

Както вече спомѣнахме по горѣ, прѣзъ Устово текатъ двѣ рѣки. Първата отъ тѣхъ, Черна рѣка, захваща своето начало отъ върховетѣ „Кара-манжа“ и „Карлагъ“ 3 часа разстояние отъ градътъ въ западна посока. Тая рѣка догдѣ дойде въ Устово, минува прѣзъ селата Пашлакж, Горне Райково и Долне Райково и прибира въ себе си доста топла вода, която извира изобилно въ послѣднето село, та затова тя има повече вода отъ другата и бива топла водата ѝ зимно врѣме и въ най-голѣмитѣ зимни студове тя никакъ не се подледява. Втората нарѣчена Бѣла-рѣка извира изъ една варовита скала 2 часа разстояние отъ Устово близо при селото Долне Дерекюю въ мѣстността нарѣчена „Хунчя“. Послѣдната рѣка тече прѣзъ самата срѣда на градътъ и го раздѣля на двѣ части, а първата минува отъ южната страна покрай градътъ. И двѣтѣ наедно се събиратъ на истокъ отъ градътъ на $\frac{1}{4}$ часъ разстояние, въ една матка, която става доста голѣма, и която прави зачалото на рѣка Арда, гдѣто се втича въ рѣка Марица при Одринъ. И двѣтѣ рѣки иматъ бистра и чиста съ синковъ цвѣтъ вода, сладка и приятна на вкусъ, която служи за пиение и пране на цѣлий градъ, а при това въртатъ много во-

деници и тепавици и поятъ градини и ливади, що се намиратъ покрай брѣговетѣ имъ. На много често, тии се прѣсичатъ съ бентове *язове* които отъ високото падание на водата образуватъ се голѣми и много дълбоки вирове, въ които се вждатъ много риби, нѣ найизобилно цѣстърва, която има най-вкусно мѣсо. Раци миди и др. т. никакъ нѣма.

Есенно врѣме, когато завалятъ есеннитѣ дъждове и пролѣтно врѣме, кога натрупаний снѣгъ по планинитѣ захване да се топи, рѣченитѣ рѣки до толкова надохождатъ буйно, щото при всичко че брѣговетѣ имъ се намиратъ доста високо отъ маткитѣ, тий излизатъ отъ тѣхъ правятъ доста пакости, като завличатъ градини, ливади, бентове и често и здания. Водата имъ тогава е много мжтна и не служи нито за пиение, нито за прание. А пакъ лѣтно врѣме когато се случи суша, водата имъ до толкова се намалѣва, щото често спиратъ воденицитѣ и тепавицитѣ що се намиратъ построени по тѣхъ. Освѣнъ казанитѣ рѣки въ Богородичната часть, която е располжена въ политѣ и самитѣ ребра на сѣвернитѣ върхове, долчинкитѣ що има въ нея кога има дъждъ до толкова се напѣлватъ съ буйна и бърза вода, щото често спиратъ пжтищата или ги натрупватъ съ прѣсть и камене, и не даватъ проходъ за нѣколко дни.

Тий сжщо въ градътъ има много и чешми, които иматъ добра вода. Водата имъ ако лѣтно врѣме и да не е много хладна, нѣ пакъ е чиста и вкусна. Всичкитѣ чешми сж направени по много простъ начинъ, и на всичкитѣ водитѣ имъ се докарватъ отъ вѣнъ града чрѣвъ нарочно за това направени отъ червена и тлѣста глина водопроводници (трѣби, кюккове), които се нареждатъ единъ у другъ съ варъ на нѣколко педи въ

земята дълбочина. Най-голѣмий и дълъг водопроводникъ е чешмата що се намира на пазарището въ Николаевската частъ. Нейний изворъ (мѣстото отъ гдѣто е хватена водата ѝ), е 2 часа разстояние отъ града, и водопроводникътъ ѝ се раздѣля на нѣколко клонове, които текатъ въ други чешми въ казанната частъ. Тая чешма е направена като водоскокъ (шадраванъ) и тече и отъ тритѣ ѝ страни изобилно вода. Нъ отъ нѣколко години насамъ водопроводникътъ ѝ се развали и до сега не могатъ да го направятъ. Кладенци нѣма никакъ, освѣнь два въ цѣлий градъ, и никакъ не копаятъ, едно защото се намира вода много на дълбоко, друго защото и гдѣто се намѣри. повечето бива тѣжка, безвкусна, варовита и негодна за пиение. Други води покрай градътъ, въ осойнитѣ и сѣнчясти мѣста се намиратъ много изворчета, които лѣтно врѣме снабдяватъ Устово съ вкусна и студена вода.

Пространство.

Споредъ мѣстоположението си, Устово притѣжава твърдѣ малко пространство земя. Най-главната причина на това е, че окръжающитѣ го села сж расположены на твърдѣ близко разстояние спрямо него, отъ което произлиза сжщото и за другитѣ села. Друга и втора причина на това е и тая, че и колкото пространство има, състои отъ стрѣмни каменливи и планински бърда просѣчени съ много или малко дълбоки долини, които ни най малко благоприятствуватъ за обработване. За това и пространството, косто отъ части служи за обработване е съвсѣмъ незначително, вельдствие което е накарадо жителитѣ ни да трѣсятъ други срѣдства за поминъкътъ си — занаятитѣ. Нъ пакъ

при всички тия негодности, на всѣкадѣ въ землището на Устово, гдѣто се срѣщатъ малко или много равнини или по сгоднички мѣста, сж обърнати на ниви, ливади и отъ части гори. Нѣ касателно за горитѣ се срѣща съвършено противното. Спорѣдъ прѣдания останали до сега, било е врѣме и не много отколѣшно (нѣщо прѣди 70—80 години), когато всичкото землище на Устово, както и самото му мѣсто, гдѣто е расположенъ градътъ, сж били покрити съ толкова буйни и чести гори, щото не е било възможно да се намѣри празно мѣсто. Нѣ немолитивната експлоатация на невѣжественното тогава население (сега повече), ги е искоренило съвършено и до днесъ слѣдва да ги искоренява, безъ да помисли че съ това експлоатирание ще дойде врѣме, което е и дошло, когато не ще може да се съзрѣ ни дръвце, а не и гора. Жалното е че царското ни правителство никакъ не е обърнало внимание до сега, за да ограничи тоя експлоатация, както това отколѣ го има въ много млади държави.

По настоящемъ отъ всичкото Устовско землище, едвамъ $\frac{1}{150}$ часть отъ него е покрито съ дървета, а останалитѣ сж голи и пусти каменаци. Освѣнъ казаната по горѣ градска гора „Петровица“ нѣма други общински гори, освѣнъ много малки горички и то 2 часа разстояние отъ градътъ ни. Па и тии сж въ навечерието на своето сществувание, тѣй като за сега цѣлий градъ се снабдява съ дърва за огрѣвъ и здания отъ тия горички. Други гори на частни лица има доста, нѣ тии сж съвършено малко и заематъ незначително мѣсто. Въ землището на Устово има доста, както казахме, мѣста, които не сж згодни за обработвание, за да се насждятъ съ дървета, нѣ нѣма кой да ги подсѣти.

Климатъ.

Климатътъ въобще въ Устово е чистъ, лекъ и пълень съ приятни планински меризми. Градътъ ако и да е расположенъ въ низка поляна заградена съ високи върхове, обаче проходите на западъ и сѣверо-западъ съ истокъ съставляватъ една естествена вентилация единъ къмъ другъ и обратно, спорѣдъ направлението на въздушното течение. Понеже расположението му е къмъ нанодолището на Егейското море (югъ), то и често духатъ (особенно есенно и зимно врѣме) южни вѣтрове, които биватъ топли и влажни нарѣчени „лодоссъ“ и които често стопяватъ грамаднитѣ планински снѣгове и докарватъ лѣтна горѣщина верѣдъ зима. А пакъ лѣтно врѣме като окржающитѣ го рѣтове не могатъ или пъкъ съвсѣмъ малко пропусчатъ хладнитѣ планински вѣтрове да проникватъ въ градътъ, то става доста горѣщина близо до 22° Р. Нъ колкото и да става жега, проходите и южнитѣ градски гори и дърветата изъ градътъ правятъ климатътъ да си бжде пакъ чистъ и приятень. Обаче както и да е, климатътъ вѣнъ отъ жилищата е планински, нъ вжтрѣ въ тѣхъ е съвсѣмъ противното. Причинитѣ на това ще видимъ въ дѣлътъ „Медицина и хигиена“ помѣстена по-нататъкъ.

Качество на земята.

Землището на Устово изключително състои по низкитѣ и равни мѣста отъ черноземъ, по стръмнитѣ червена, глишена, по тукашни наречена „еловица“ а нѣкъдѣ се срѣща и нѣськлива. Стрѣмнитѣ мѣста сж ялови и съвършеноа безплодородни, тѣй като нѣма никакви дървета, то тий сж изложени постоянно на буйнитѣ дъждове, които тукъ изобилуватъ, та завли-

чятъ прѣстѣта имъ и правятъ ярове. Тия ярове постоянно наголѣмватъ и ставатъ все по-широки, догдѣ най-послѣ станатъ на дълбоки долини, които отпослѣ правятъ по-голѣми пакости, като завличатъ всичко съ себе въ врѣме на дъждъ. По нѣкой пжтъ, такивато води излѣзатъ изъ брѣговетѣ си и завличатъ или напълнятъ съ нѣсъкъ и камъни цѣли ливади и градини. Отъ подобни мѣста състои повечето мѣстность не само на Устово, нъ и въ всичката околность. Жителитѣ ни ако и да се не занимаватъ съ землѣдѣлие, нъ пакъ всичкитѣ иматъ по едно нищожно количество земя, отъ която малко или много очакватъ помощъ. Най много поставяатъ челоувѣка въ удивление, мжитѣ и трудоветѣ на жителитѣ, които всачески се стараятъ да направятъ нивата си плодородна. Цѣла година тукъ събиратъ съ особно внимание торѣтъ (който тукъ много се цѣни), и засипватъ бесплодната почва до тогава, догдѣ тя съвършено почернѣе отъ торъ. Угарѣ я нѣколко пжти, очиства я, и я обгражда съ плетища, и най-послѣ въ най-голѣми надѣжди че ще се ползува отъ нея, заварятъ я дъждове или догдѣ не е посѣяна, или нѣкъ съ сѣидбата и завлича всичкий иждивенъ трудъ по нея. Ето защо колко и да се торятъ мѣстата, колко и да се полагаатъ трудове, всичко отива безъ полза. Друго нѣщо е и съвсѣмъ противното е гдѣто мѣстата сж низки и равни.

При всички тия негодности, климатътъ е топлъ и влаженъ и способствува на почвата да ставатъ слѣдующитѣ производения: рѣжъ, царевица и проста пшеница по нискитѣ мѣста. Ячменъ и овесъ по високитѣ мѣста. Фасулъ, бобъ, първо качество, а най-изобилно отъ всичко става барабойтъ, по тукашно нарѣ-

ченъ „патати“. Миналата година нѣкой отъ жители-тѣ ни първий пжтъ направиха опитъ за тръндафилъ. Земята като не дава никакво възнаграждение отъ други произвѣдения, то поне отъ него се хранятъ надѣжди за добро бждще, ако опитътъ се удаде. Отъ овозията ставатъ първо качество сливи, разни видове ябълки, круши разни видове. орѣхи, праскови, дюли (тукашни „дуни“) и др. Въ низкитѣ и влажни мѣста, обикновенно по край рѣкитѣ ставатъ, зеле, лукъ, чесънъ и други зеленчуци.

На мѣста се срѣща добро качество глина, отъ която ставатъ добри и трайни глинени ссждове. Тѣй сжщо излиза и добро качество варъ (киречъ).

Добитъкъ.

Прѣзъ 1883 година въ Устою имаше приближително число 10 хиляди овце, 350 кози, 500 мулета, 300 крави и телета, 60 коне, 30 магарета, 40 волове и 5 свинета. Свинета тугъ такоречи никакъ не се хранятъ. Мулетата, кониетѣ и магаретата се употрѣбзватъ яв товаряние и яздение, тѣй като мѣстата не сж сгодни за кола. Внасяние и изнасяние стоки, барание дърва, жито и др. става все съ мулета (мъски, катъре), което е едничкото животно що може да понесе труднитѣ въ планинскитѣ мѣста, да минува безопасно и най тѣснитѣ и непроходими ижтеки, и въ сжщо врѣме да търпи гладъ, ледъ, студъ и пр. Както камилата е корабътъ въ дивитѣ африкански пустини, тѣй сжщо е и мулето на тукашнитѣ планински жители. Безъ него планинскитѣ мѣста щѣха да бждатъ недостѣпни за никого. Ето защо това животно е на най голѣма почетъ и употрѣбление отъ тукашнитѣ жители между всичкий другъ домашенъ добитъкъ. И най сиромаша

първа негова грижа между всичко е да си купи или изгледа муле, което той счита за най голѣмо богатство.

Въобще мулетата тукъ се докарватъ отъ панаиритѣ въ Источна Румелия (Станимашеий и Чирпанский), Гюмюрджюне — Кашюкавагъ (турско), гдѣто ги купуватъ или малки — годиначета, или пакъ възрастни — товарни. Въ сегашно врѣме се прѣдпочитатъ послѣднитѣ. Конетѣ и магаретата се употрѣбаватъ повечето отъ скотовѣдцитѣ.

Отъ рогатий домашенъ добитакъ се употрѣбаватъ кравитѣ (по една на всяка кѣща), козитѣ (тоже по една или повече на кѣща), за млѣко, което е най обичната храна не само на българетѣ, нъ още повече на българитѣ-мохамедани (помаци). Воловетѣ се употрѣбаватъ твърдѣ малко, разбира се отъ които се занимаватъ отъ части съ земледѣлие, и то само за оранъ.

Овцѣтѣ се вѣдятъ по много, и всѣкъ, който има свои овцѣ повече отъ триста, казва се по тукашному „кехая“. Есенно врѣме, обикновено прѣзъ Септемврий се искарватъ на полето при брѣговетѣ на Егейското море, гдѣто нѣма да ставатъ студове и люта зима както въ планинитѣ, а е топло и има зелена трѣва и зимѣ да пасжтъ. Тамъ тии стоятъ цѣла зима на паша въ тѣй наречениитѣ „Агъли“, за което скотовѣдцитѣ плащатъ доста голѣмо възнаграждение на притѣжателитѣ на пашата (по три по четире франка на една овца). Всякой *кехая* си закупи толкова земище за паша, колкото той има добитъкъ на расположеение. Цѣлата зима, отъ началото на продѣтята до свършекътъ на зимата, овцѣтѣ зимуватъ въ полето. Прѣзъ Мартъ, щомъ тии вече се изагнатъ, остригватъ вълната имъ и я про-

даджтъ, тогава напушчатъ полето и почнатъ да пълнятъ планинитѣ, гдѣто голѣмитѣ сяѣгове и зимнитѣ лѣдове сж вече стопени и намѣсто тѣхъ израстнала зелена трѣва за паша. Ония скотовѣдци, които си иматъ свои планински мѣста достатѣчни за овцѣтѣ имъ, стиватъ си въ тѣхъ, а които сж лишени отъ собствени мѣста, тии и тукъ закупватъ пашата, за което не плащатъ по доло отъ колкото въ полето. Когато дойде 21-й Май, Константиновъ день, тогава отлѣчватъ агнетата отъ майкитѣ, а заедно съ тѣхъ и всички, които не се доятъ на друго мѣсто, а останалитѣ майки поставятъ въ „мандра“. Това отлѣчване се нарича отъ скотовѣдцитѣ „прѣдой“, а овцѣтѣ, които ще се доятъ „сагмал“. Въ всѣка мандра, кехаята поставя толкова мандраджии, колкото има сагмалъ, въ съразмѣрности на всѣки 300 по единъ мандраджия. Мандраджиитѣ доятъ овцѣтѣ прѣвъ цѣлото лѣто, и отъ млѣкото имъ приготвятъ масло и сирене, което тѣпчатъ въ мѣхове. Когато наближи 15-й Августъ, мандраджиитѣ оставятъ мандритѣ като прѣставатъ вече да правятъ масло и сирене, а само събиратъ млѣкото въ кааци, което наричатъ „брано млѣко“ и което когато искатъ може да става масло. Мандраджиитѣ за слугуванието си не зиматъ никакво нарично възнаграждение, нъ за заплаата имъ се отстѣпя млѣкото за 12 дни по Петровъ день, което тии правятъ масло, сирение, и колкото излѣзе споредъ щастнето имъ, продаватъ го за своя полза. Това имъ е всичката заплаата за цѣлото лѣго. Нъ при това каквато осѣдностъ и да е отъ млѣко, тó тии пакъ направятъ заплаата всякога по-голѣма отъ хилядо гроша текущи. Обикновенно за мандраджии избиратъ по стари и по вѣщи овчари, които дълго врѣме сж пасли овци и слугували при скотовѣдци, за да умѣятъ

да рѣдятъ маслото и сирението добрѣ. Тѣй измине цѣлото лѣто, и щомъ запаближава Септември, тия напушатъ мандритѣ, остригватъ овцѣтѣ вторий пхть, която вълна наричатъ „ярина“ и която бива по чиста и по сѣпа отъ пролѣтната, и тогава псчнатъ да се готвятъ за полето. Почне ли да става планинскиятъ въздухъ студенъ и планинската трѣва изсъхне и пожълтѣе, овцѣтѣ сж вече на пхть за широко поле. Планиниятъ тогава запусѣятъ и замълчатъ и нѣма да се чува нито блѣянието на овцѣтѣ, нито звукътъ на звѣнциѣтѣ, нито пакъ сладостний каналски гласъ на овчаритѣ. Въ полето овцѣтѣ стоятъ пакъ цѣла зима, догдѣ дойде пролѣтъ и т. н.

При всичко че скотовѣдството тукъ става и се върши по твърдѣ прости и първобитни способи, то пакъ се искарева въ голѣмо количество доста чисто и урѣдено масло и сирение, което възблагодарява скотовѣдецтѣ. Една овца прѣзъ цѣлото лѣто може да даде съразмѣрно число отъ $\frac{1}{2}$ до 1 ока масло и отъ 1 до $1 \frac{1}{2}$ сирение. Вълна и ярина излизва съразмѣрно отъ 15—18 гроша всяка овца и ягнета отъ 20—40 гроша едното. Тѣй става и се върши по тукъ скотовѣдството. Нѣ ако би тó, да е на по практически начала, и да се върши тѣй както става другагдѣ, тó би принесло грамадни ползи въ економическо отношение въ тия страни.

Население.

Населението на Устово се вскачва приблизително на 3500 души, отъ които 1700 мъже и 1800 жени. Всичкитѣ съставляватъ 700 фамилии, помѣстени въ 450 къщи. Причинитѣ на болшинството на женский полъ, се отдаватъ повечето на не равното распрѣдѣленіе въшната работа между двата пола. Мжжетѣ,

като земята ни никакъ не згодна за земледѣлие (както вече видѣхме по напрѣдъ), се занимаватъ исклучително съ разни занаяти (на ржѣцѣ, работници), които за прѣпитание на своитѣ си семейства, ходятъ по чужбина да упражняватъ занаятитѣ си цѣла година, и едвамъ въ гсдината веднажъ обидятъ семействата си, за нѣколко дни или пакъ най-много за единъ мѣсець. Често се случва та единъ занаятчия — работникъ въ двѣ или въ повече години едвамъ може да обиде дѣцата си еднжжъ: и тó не като за почивка отъ дълговрѣменнитѣ си и непрѣстайни трудове, нъ просто да приготви едно друго за живѣяние семейството му прѣзъ врѣме на отсъствието му. Съ една рѣчь мжжътъ тукъ е изложенъ на постоянни грижи и трудове, и най-мъчната работа очаква неговий трудъ. Когато пакъ напротивъ жената е освободена отъ всякаквъ видъ външна и тѣжка работа. Тя незнае да стои цѣль денъ на нивата изложена на жаркитѣ слънчеви лучи, както прави жената въ полето. При това тя не занимава нито политика нито търговия нито никаква друга мисль за своятъ животъ. Много лошо е тукъ отъ всякаква точка зрѣние, гдѣто въ Устово и най-сиромашкината денѣ и нощѣ мисли какъ по хубаво да се навити и натруфи съ по съгни дрѣхи, безъ да помисли има ли залъкъ хлѣбъ въ домътъ си. Една има само грижа, че трѣбва да отгледва и отхрани дѣцата си, и да шьта изъ кщи. Не казвамъ трудолюбивитѣ, които денѣ нощѣ прѣджтъ и тѣчатъ аби, шаяци и вършатъ други много работи.

Ето защо мжжетѣ бързо и отъ рано изнемошаватъ и остаряватъ отъ колкото женитѣ, и процентътъ на умирающитѣ отъ мжжкий полъ надминува процентътъ на женский.

Освѣнь казаното до сега, друга причина има, която и тя не малко влияе за болшинството на жени-тѣ. Тя е, че много младежи се заселватъ и оженватъ въ чюжбина, гдѣто отъ малки отиватъ да упражняватъ занаятътъ си, тѣй сжщо има и много, които зематъ жени отъ други села. Такива останвания и оженвания въ годината възлизатъ по 6 % отъ мжжкий полъ.

Вѣроисповѣданіе и религиозни суевѣрія.

Жителитѣ въ Устово и въобще въ околността сж твърдѣ набожни и всичкитѣ притѣжаватъ строгъ и еднообразенъ религиозенъ характеръ. Всичкитѣ въ градътъ жители сж отъ вѣсточно — православно вѣроисповѣданіе. Нъ при всичката имъ набожностъ, личатъ доста религиозни заблуждения останали отъ време и до днесъ. Ни една фамилия не ще срѣщне чело-вѣкъ, която да ни посѣщава редовно и най-малкий празникъ въ черква. Освѣнь туй и за най-малката болѣсть, дори и за единъ лъжливъ сънь, ще трѣсятъ първо цѣръ въ черквата, като ношуватъ по една или повече вечери въ храмътъ, или пакъ занесжтъ нѣщо даръ въ нея. Тѣй напримѣръ, заболи нѣкого нѣщо, или види нѣкакви лоши сънища, тѣ ще занесе или дрѣха или пакъ друго подобенъ родъ нѣщо, често и послед-ната си аспра, въ черквата за оздравление. И когато неможе намѣри цѣръ отъ това, тогава ще прибѣгне до докторски помощи. Освѣнь това тукъ много изоби-ловатъ помѣнитѣ за умрѣлитѣ. Щомъ умрѣ нѣкой, по-ставя му се трапеза, и носи се варена пшеница съ захаръ, на всяки три дена, деветъ, и читиредесетъ дена, а слѣдъ това всяки три мѣсеца до годината и послѣ всяка година подъ имъ „годище“. Всяка сжбота се раздава по нѣщо за умрѣлитѣ. Много се вѣрна, че

едничкото срѣдство за прощение на грѣховетѣ на умрѣлийтъ сж помѣнитѣ. Въ тия помѣни има доста излишества, които правятъ сиромаша да търпи своятъ залгъ, само да го даде за помѣнъ, или направи нужднийтъ обичай, нѣ нѣма кой да се потруди за това, когато свѣщенниците ни гледатъ да не изгубятъ порѣзаницитѣ и други тѣмъ подобни.

За любопитство на читателитѣ, ще приведа нѣколко вѣрвания суевѣрни. Въ неотколешно време единъ отишълъ да сѣче дърва въ гората на име, *Марзень*. Случило се, види се по не внимание, та паднало отсѣченото дърво врѣзъ него и го убило та умрѣлъ на сжщия часъ. Отъ тогава послѣ, тоя день се празнува съ голѣма строгостъ отъ всякого, подъ име „*Марзеновъ празникъ*“. Такива празници има доста, които носятъ своята история и празнувание отъ подобни на горнето нѣща. Най забѣлжители и общеприети сж тия: „*Шиювичинъ празникъ*, *Бабини дене*, *Догани дене*, *Вълчи празници*, *Ахрей*, *св. Черна*, *празници за огнь*, *за суша*, *за градъ* и още много други подобни. Отъ тѣхъ *Бабини денѣ* се празнуватъ крайнитѣ три дни на мѣсець *Мартъ*. Отъ *Въскресение* до *Възнесение* се празнуватъ четвъртъцитѣ за *дивячь*. Отъ *Рождество Христово* до *Водици* се празнуватъ *Догани дене*, за нѣбакви мними лоши духове, които тогава обитаватъ.

Тия празници до толкова сж накичени съ суевѣрия, и толкова строго се почитатъ, щото ако нѣкой посмѣе да ги наруши, навлича на себе си всеобщо прѣзрение. — Ако нѣкоя жена прѣде или тѣче въ срѣда и петлѣтъ, то всякой ще е увѣренъ че ще я постигне нѣкоя бѣда за това нарушение. Всички празници тугъ сж накичени съ баснословни прѣдания до тол-

кова, щото ако земе да ги описва човѣкъ, тѣ би се съставили цѣли томове отъ тѣхъ. Жалното е, че нашитѣ свѣщенници никакъ не обръщатъ внимание на това, и никой не помисля за тѣхното искоренение отъ простолюдието.

Народность и наречие.

Всичкитѣ жители въ Устово, съ исключение на 10 цигански фамилии, сж Българи. Языкътъ на говорението е по извѣстното Родопско нарѣчие, а особено тукъ е запазено въ първобитната си форма и точностъ. Много думи се срѣщатъ въ това наречие чисто славянски или старо-български, и отъ чистъ славянски характеръ. Въ родопското нарѣчие историка, филолога, митолога ще намѣрятъ богатъ материалъ за всичко. Нъ за голѣма жалость никой до сега не се е занимавалъ съ изучаването му. Това нарѣчие, отъ нѣколко години насамъ между българитѣ почна да се испушва, и много думи има които днесъ сж замѣстени съ литературни. Нъ най чисто е между помациитѣ, отъ които въ нѣкои по затѣтитени села е доста чисто.

Българитѣ, като поминъгътъ имъ е все да се скитатъ по чужбина и срѣщатъ съ разни народности, най много съ гърци и турци, то и въ тѣхното говорение се употрѣбаватъ повече чужди думи. Нъ въ помациитѣ, азикътъ е съвършено чисто. На зато най много е спомогнало географическото имъ положение, а въ сжщо врѣме и туй, че всичкитѣ помаци се занимаватъ съ земледѣлие и скотовѣдство, което ги е направило да нѣматъ никакво сближение съ никаква народность, освѣнъ съ мѣстнитѣ българи. Помациитѣ освѣнъ че сж запазли нарѣчяето чисто, нъ изричатъ и ду-

митѣ съ по ясенъ, точенъ и първобитенъ тонъ отъ колкото българитѣ.

По заблѣжителни думи, които сж чисто по славянски язикъ се срѣщатъ тия :

Кутро Русски — которий, български — кое.

Силомъ „ едвамъ.

Псе „ куче.

Въ едно българско — помашко селце Арда 4 часа разстояние отъ Устово, и до днесъ има рѣчь, която употрѣбляватъ помацитѣ „Псе и исето ити ли са попсети“ куче и кучето и ти ли са изневѣри. Тая речъ е останала отъ ония врѣмена, когато славянскитѣ Родопи сж се потурчвали.

За заблѣжване, че въ врѣме на дохожданието на русситѣ въ 1878 год. 18-й Я/рий, българитѣ а още повече и помацитѣ свободно разбираха рускиятъ язикъ, и русситѣ мѣстний. Отъ тогава и до днесъ останаха нѣколко русски думи, които помацитѣ съ охота изговарятъ. Мъчно може човѣкъ да накара помакъ да изговори точно турска или гръцка или пакъ българска речъ макаръ и най простата да е, безъ да я искриви. Нъ веднажъ да чуе и най сложната русска дума, изговаря я съ голѣма точностъ.

Най важната разлика, което отдѣля тугашното нарѣчие отъ другитѣ български нарѣчия е тая, че сж исквърлени членоветѣ и за тритѣ рода, — ть, та, то, — и замѣстени съ частицитѣ — съ, на — то —, които никакъ въ нарѣчието не различаватъ за родоветѣ, а се употрѣбляватъ просто като за опрѣдѣлението на разстоянието между прѣдмѣтитѣ. Тъй напр. когато съществителното или прилагателното стои на известно близко разстояние между говорящия и тоя комуто се говори, употрѣблява се частица — со — като дърво —

со, куче — со, дѣте — со и прочие. А когато тии се намиратъ на разстояние еднакво надалечъ и между двата говорими прѣдмета, употребява се частицата — на — като книгана, женана, дѣскана и пр. Когато пакъ съществителното или прилагателното стоятъ по срѣдата между говоримитѣ, тогава се употребява като за посочване частицата — то — като дървото, кучето, перото и пр. Освѣнъ туй, твърдитѣ гласове — *з, ъ, ж,* — въ коренѣтъ на думитѣ се исквърлятъ, и замѣняватъ съ гласнитѣ двойни — *оа* или *уо*. Напр. *крѣсть* — *коарстѣ*, дърво — *доарво*, рѣка — *роака*. Тия двойни гласни букви се изричатъ слѣто като една гласна. При това често въ съществителнитѣ имена, когато въ коренѣтъ се срѣщне — *е, ѣ, я* — измѣняватъ се на — *ѡ* или *ѣо* — като месо — *мѡсо* и др. Това измѣнение въ произнешение на думитѣ, до толкова е коренно, щото мъчно може чловѣкъ да накара родопчанинѣтъ да произнесе тѣногласнитѣ *ѣ, ѡ и ж*.

Сжщото се срѣща и въ народнитѣ ни пѣсни, които тоже сж въ първобитность. Тии до толкова сж свързани съ животѣтъ на родопскитѣ жители, щото скърбѣта, радостѣта, любовѣта, припомняние на миналото, или пакъ юнашкий подвигъ на нѣкой юнакъ, намиратъ душевното си удоволствие и растуха на вжтрѣшнитѣ вълнения само въ тѣхъ. Ако родопчанинѣтъ скърби, утѣшава се съ пѣсни; ако е весель, радостенъ, удоволствието намира пакъ въ пѣсни. Въ гората билъ, на работа билъ или пакъ въ разговоръ, развлечението е въ пѣснитѣ. Въ пѣснитѣ се очъртава и характеризира на пълно животѣтъ на родопскитѣ жители. Въ тѣхъ сж най скъпитѣ паметници за историята ни, языка ни, митологията ни и пр. Нѣ за голѣма жалость до сега не сж издирени. Напѣвѣтъ на пѣснитѣ е провлаченъ,

романтиченъ, еднообразенъ, и никакъ не прилича на напѣвитѣ съ другитѣ български пѣсни. Въ всичкитѣ пѣсни главната роля играе любовта, страстьта и вжтрѣшнитѣ наклонности на българинътъ. Всичкитѣ сж заети изъ животътъ. Нѣ въ тѣхъ се срѣщатъ и отъ чисто воинственъ характеръ, ако и доста на рѣдко.

За любопитство на читателитѣ, ще помѣстимъ нѣколко изъ по виднитѣ пѣсни, които се употрѣбаватъ въ Устово, и въ сжщий стилъ и произношение както се изговарятъ по нарѣчието.

НАРОДНА ПѢСЕНЬ.

Синку Никола, Никола,
Ти си калинка вѣрувашъ;
Ала я никоѣ вѣрува.
Калинка гали и други,
Косана кесежияна.
„Мале ле, стара мале ле,
Мале ле де я пузнавашъ“.
Пузнавамъ си я синульо,
Пу чѣорни йочи шенливи,
Пу бѣлу лице свѣтливо.
Га хи Косана спуменешъ,
Лице ну хи ся прумѣня,
Кай ну бѣлъ червенъ трендафелъ.
„Никола Калинки викаше:
„Калинку паарву любовѣе,
Стани са холянъ прѣмени,
Та ща та вода Калинку,
Нахъ твоя стара майчица“.
Калинка си са прѣмени.
Та си я Никола заведе,

Привъ чюста гора зелена ;
Га бѣха в' сраде гурона,
Никола Калинке викаше :
„Вигни Калинке, та запѣй
Отъ едно гаарлу два гласа,
Отъ едни уста двѣ думи“.
„Вагъ да ми запѣлъ, Никола,
Га ходи Косанъ вайвода,
Пу сая гора зелена,
Съсъ триста млади юнаци,
Та ще да си ма пузнае,
Пу мойне ясни гласове,
Чи са си е другушь галили“.
„Вигни Калинке та запѣй,
Дуде е турна Никола,
Тебъ лѣма нищу да стане“.
Вигна Калинка та запѣ,
Та са гуро на позавне.
Гласчюванъ дума думаше,
Бола ми бола Косане,
Сама е Калинка съ Никола.
И Косанъ си хи притече.
Чи ни пумогна Николу,
Ами пумогна Косану,
Никола да си убиятъ.
Николу Госпудъ пумогна,
Та си сабѣя на замахна,
И Косану си погуби,
До триста млади юнаци,
Саде Калинка устана,
Калинка съ Косанъ вайвода.
И Косану си думаше :
„Косане млада вайводо,

Ща ти Косане отсекаль,
Десна на раака отъ раму,
И ща ти Косане извадяль,
Ляву ну оку отъ глава
Та че Калинка да водишь
И ходишь и приказувашь
Да нѣодать да та вѣруватъ
Какво е майка хранила.“

ЛЮБОВНА.

Момече тьонку високо,
Момече червенъ трендафелъ,
Кой ти е влизалъ въ бахчо на,
Кой ти е убралъ китки нѣ.
„Юначе тьонку високо.
Юначе бѣло черноку,
Юначе червенъ трендафелъ.
Ти ми си влизалъ въ бахчо на,
Ти ми си убралъ китки нѣ.
Тебе е майка видѣла,
Призъ ситнички нѣ кафеэне.
Га хи юначе бѣреше
Та хи юнаце друбеше
Съ тво е ну нохче мержалу.“

Момне ле мари хубава,
Глѣдай ма та са наглѣдай,
Чи ща са утрѣ увѣдамъ.
Очинки ща та забучьотъ,
Отъ равно друме нѣодание,
Млогу щипъ момне да викашь,
Снисни са пушта барчино !

Да си ми видѣлъ любенцу.
Призь кутро друмѣ привала
Призь кутри дьлоги паатюве.
Очинки жални ли му са,
Сардчеце кимну ли му е,
Литьотъ ли бѣли снѣгове,
Дуетъ ли зимни вѣтрове,
Збиратъ ли моми пупрелки,
Ходятъ млади юнаци,
Сядатъ ли любе ду любе,
Ду мое любе кой сяда.
„Момне ле мари хубана,
Ду твое любе сидяше,
Ду едно бѣла гаркиня,
Въ чаша гу вину служаше:
Хемъ гу служеше, питаше:
„Юначе главену ли си.“

ХОРОВОДНА.

Калинчице, малка моме,
Я та галемъ, ти ни знаишь,
Дьо да сторимъ, ти да знаишь,
И твоя на, стара майка.
Калинчице, машка моме,
Дьо да сторимъ, ти да станишь,
Ти да станишь, равенъ чеиръ,
Я да станамъ, вакалъ овенъ.
Да ти ходемъ, по чеиренъ,
Да ти пасомъ, зелена трѣва.

Шугачила ся Тудора,
На лилие китеи да бере,

Дуйнаха силни вѣтрове,
Та падна бѣла Тудора,
Въ синю вирѣе длибоку.
Тудорка рука и виеа:
„Нѣмамъ ли стара майчица,
Да дойде да ма извади,
Отъ синю вирѣе длибоку“.
Зачю е майка хи утиде.
„Защокъ ма викашь, доащерю?“
„Викамъ та, викамъ мале ле,
Да дойдишь да ма извадишь,
Отъ синю вирѣе длибоку.“
„Сѣди ми, сѣди Тудорку,
Отъ Бога ти е писану
.

Тропни ми тропни,
Филь филджанку.
„Какъ да ти тропнамъ,
Бре юначе.
Га си нѣмамъ папучкове“.
Тропни ми тропни,
Филь филджанку,
Купи ти ща папучкове.
„Какъ да ти тропнамъ
Бре юначе,
Га си нѣмамъ кашункове“.
Тропни ми тропни
Филь филджанку,
Купи ти ща кашункове.

Хората тукъ приличятъ на хората въ Стара-Планина, а са отличаватъ съ своята тежестъ и провлачностъ. Особно тукъ, въ Родопитѣ, страстьта за хѣро е силно развита.

Отличителни чърти

(Характеръ, нрави и обичаи).

Характерътъ на жителитѣ въ Устово безъ разлика на съсловия, е тихъ, завистливъ, лакомъ, славолубивъ, гордѣливъ и никакъ нѣма оная живостъ, съ която се отличаватъ нѣкои страни изъ отечеството ни. Къмъ общи дѣла хладнокрѣвни. И за най-малката обида търсятъ отмъщение. Завистьта и егоизмътъ прави не само Устово, нъ и много други общества да страдатъ въ много нѣща. Причинитѣ на това сж невѣжеството. Нѣма безсъмнено друго мѣсто, гдѣто подлостъта, интригатѣ и др. п. да изобилуватъ тѣй много, отъ колкото тугъ. Нъ при това срѣщатъ се и доста добри качества къмъ характерътъ. Тѣй напримѣръ, всичкитѣ се отличаватъ съ трудолюбие, економия и добродушие. Нѣма и неможе да има въ Устово, ония излишни раскошества и пражосвания, каквито изубидоватъ по другагѣ. Това провализа, че народнитѣ нрави строго стоятъ непокътнати отъ днешнитѣ моди.

Най-похвално качество на родопскитѣ жители, което ги отличава отъ другитѣ е гостоприемството. Къмъ странника или испадналия се отнасятъ съ особно съжаление. Не е възможно да не го прибере, нахрани или подари съ нѣщо, който го види. Най-много гостоприемството е на почитъ между помацитѣ. Въ селце отъ 5 къщи има по една обща гостоприемна стая. Ако ли пакъ има по-заможнички, то всѣкой си има по една такъва стая за прибиране на странници. Тамъ странника, безъ разлика на вѣра или народностъ, нампра изобилна храна не само за него, нъ и за добитъкътъ, и може да прѣсѣди нѣколко дни безъ да има грижа отъ нѣщо. Гостоприемството отъ нѣколко години начочна да се губи изъ помежду българитѣ, нъ у

помацитѣ, то е непокътното. Друго похвално качество е пестението. Всѣкой се простира споредъ чергата си. Най-богатия живѣе тѣй, както и най-сиромахия, безъ никаква разлика. Скромността въ отношенията и вънкашността ни наумяватъ първобитний животъ на българинтъ въ тия страни.

Нъ при тия добри качества, ще разглѣдами и лошитѣ, които не сж до тамъ за уважение. Завистьта единъ къмъ другъ и славолюбието сж до толкова коренни, щото тии сж прѣвѣрнати въ чистъ егоизмъ, и правятъ страшенъ деспотизмъ.

Защо да бжде еди кой си по-богатъ, или по-уменъ, или пъкъ да печели повече, сж по настоящемъ на мода. Тия лоши привички на жителитѣ водятъ гибелни слѣдствия както въ частнитѣ, тѣй и въ общитѣ интереси. Кой да бжде по-горенъ, по богатство, по знание и пр. правятъ да има всекога партии, интриги и други подобни единъ други му. Не искамъ да говоря, че всичкитѣ ни жители сж такива, нъ има много, на които подлостъта и завистьта къмъ всеко добро и честно сж девизата въ животътъ имъ. Жалното е че тия нѣща често се срѣщатъ на нѣкои изъ по-развитичкитѣ, на и между самитѣ народни водители, и тия що лѣжатъ на гърбътъ на населението. Често отъ подобна завистъ по съвършено чястенъ интересъ между двѣ лица, се появяватъ двѣ опозиционни партии и за лични свои каприциии вмѣсватъ гоненията си и въ общественитѣ дѣла, щото отпослѣ се явяватъ цѣла върволица революции, раздори, несъгласия за всеко общо дѣло. Въ такива случаи, за да мине инатътъ, всеко общо добро става на зло. По тия, именно, причини, общий напрѣдѣкъ, търговия, промишленность и развитие оставатъ въ опадѣкъ, и изъ день въ день ста-

ватъ по-застрашителни и по-опасни въ всячко. Врѣме е вече, мислимъ, да се стрѣснемъ и оставимъ отъ тия лоши и опасни пороци, и да заловимъ пхтѣтъ, който ще ни доведе до истинно благополучие и направдѣкъ както частно, тѣй и общо.

Народнитѣ обичаи сж тоже въ първобитната си форма, ако и да се правятъ опити за въвождане отъ новитѣ. Суевѣрнитѣ вѣрваня, баяние и пр. изобилуватъ още доста много. Най-распространени вѣрваня, запазени и до днесъ измежду населението, сж вѣрванята въ нѣкакви невидими духове на които се отдаватъ мними творчески и схвърхестественни сили. Такива сж „боলেখци, дракоси, талъсьми“ и др. много такива. Всяка сжббота вѣчеръ, обикновнно въ мръгнало събиратъ по едно паниче брашно, опичатъ хлѣбъ и зготвятъ ястие, и ломятъ (раздаватъ) на нѣкой кръстопхтъ за „благи и медени“ като мислятъ че тогава именно обикалятъ пхтищата. Вечеръ се запрѣщава на дѣцата да визатъ и правятъ шюмъ. Тѣй сжщо се вѣрва че ходятъ дракоси, таласъми, които причиняватъ болести, смъртъ нещастия и др. под. на тогози който ги срѣщне. При рождение, годежъ, сватби, умиракия има доста първобитни обичаи, които се вардятъ съ особена почестъ. Много още има други подобни, нъ азъ мисля че стига толкова, тѣй като по добрѣ ще направимъ да ги опишемъ въ сборникѣтъ отъ народни нрави, обичаи и пѣсни, който ще издадемъ на скоро за тия страни.

Облѣкла мжжки и женски.

Формитѣ на облѣклата мжеи и женски сж съвършено прости и чисто по народний вкусъ, нъ при все това пакъ е прѣдпочетна модата и раскошеството.

Коприната, сърмата, златото и др. под. сж въ цвѣту-
ще състояние. Много лица сж употрѣбавали разни срѣд-
ства за въвождане гражданската форма, особно на
женский полъ, нъ все сж се отблѣсвали съ особно и
всеобщо прѣзрение. Облѣлото и на двата пола сж чис-
то народни, съ источенъ характеръ и фантастични крас-
ки, което изъ день въ день взема повече раскошество.
Мжжкоте облѣло, обикновенно състои отъ дълги, ши-
роки повечето отъ сини шалвари (патуре, беневре-
ци), нашарени съ много гайтани и тия сини; забунче
съ ръкави нашарени съ разни краски отъ вълненъ и-
ли коприненъ гайтанъ на гръдитѣ и рждетѣ; влаш-
никъ, по тугашни „долама“ често „тефтивева“ съ сбѣра-
ти и тѣсни рждави, или пакъ съ разрѣзъ висящи от-
задъ. И той тоже на гърбътъ, рждавитѣ, огжрлето би-
ва нашаренъ съ разни кривулици отъ синъ гайтанъ.
Шалваритѣ се стѣгатъ о кръста съ срѣденъ червенъ,
аленъ, а за сега синкавъ поясъ. На главата се носи,
стара форма ши;окъ фесъ съ черна кърпа навита ка-
то чаша, или пакъ днѣшна мода фесче малко, съ малко
пискюлче, и много рѣдко съ калпакъ. Женското облѣ-
ло състои отъ дългъ вълненъ сукманъ, синъ цвѣтъ,
тѣсенъ, и горѣ и долѣ, въ политѣ, рждавитѣ нашаренъ
съ жълта коприна, сърма и червенъ гайтанъ, съ рас-
цѣпенъ нагрѣдникъ и той фантастично такъвъ. Врѣх-
на дрѣха, подобна на „доламата“ накачена и тя съ
сжщитѣ краски, често подплатена съ сѣпни кожи, и
нарѣчена „салтамарка“. Фесъ по широкъ отъ мжжкитѣ,
съ ширитъ прѣзъ челюстичѣ, и отпирѣдъ нашаренъ отъ
коприна. Аленъ поясъ съ черни хоризонтални и пара-
лелно навити чърти, и една прѣстилка вълнена съ квад-
ратна мрѣжа чърти отъ разни цвѣтове, съ сърмени
врѣски. На главата се носи голѣма четирежгленно дѣ л-

га до ногитѣ бѣла „махрама или тестемель“ на всякой жгль съ по нѣколко копринени висулки. Той се носи подъ правъ жгль. Момитѣ носятъ още дълги копринени кърпи отъ лѣвата страна, нарѣчена „колченица“, гривни на ржцетѣ и златни монети на грждитѣ.

Тая форма се употрѣблява отъ по-развитичката класса, а скотовѣдцитѣ носятъ още по-странна и груба форма, доста прилична на азиатска. Всичкитѣ облѣкла сж домашна направа и искусство, и се носятъ доста чисто и благоприлично. Особенно страстьта къмъ облѣклото е развита тукъ. И въ най-работний день, и най-сиромаштѣ, дори когато е и у дома си, обича да бжде облѣклото му чисто, новичко и стегнато. Нъ и при тая чисто народна направа и обичай, раскошествово и модата изъ донъ въ день взематъ по-голѣмъ размѣръ. Особенно женский полъ се надспрѣварятъ, кой да направи по-ново, по-богато окрасено и по-хубаво облѣкло. Дрѣха която прѣди 10 години е ставала съ сто гроша, сега неможе се направи съ триста. Колкото и да е сиромашъ единъ человекъ или фамилия, труди се и отдѣля залъгътъ отъ устата си да си направи дрѣхи, които да не сж по-долни отъ богатийтъ. А всичко това води лоши слѣдствия както отъ економическа, тѣй и отъ нравственна точка зрѣние. Домашний животъ изгубва народнийтъ духъ, и изъ день въ день той става по-истъянченъ и по-раскошенъ. Надспрѣварваниятъ, завистьта, самохвалството се разширяватъ. А всичко това води сиромашия, нравственъ упадѣкъ и много други още пороци.

Медицина и хигиена.

Още по лошо живѣятъ жителитѣ: не само въ Устово, нъ и въ цѣлата околность, и никакъ не марятъ

за своето здравие. Животътъ на българинътъ е твърдѣ лошъ въ Родопитѣ отъ гѣмъ хигиеническа точка зрѣние. А всичко това промислива, че този жизненъ клонъ отъ науката въ тия страни, стои на разни вѣрвания, и здравето или болѣстята сж отдадени на произволътъ на сждбата. Лоший животъ най-много блѣщи въ жилищата на хората, вътрѣшната имъ и вънкашна чистота, храната, начинъ на животътъ, улицитѣ, облѣклата и др. много такива, които прѣдставляватъ ужасъ и отвращение на всякого, а при това и зачюдвание, че и при тагѣвъ противоположенъ въ всичко животь, пакъ се намиратъ 80 годишни старци.

Както спомѣнахме по прѣди, жилищата иматъ най-голѣмитѣ негодности, при всичко че тий се правятъ обикновенно тукъ по на два и три ката отъ земята, а при това и доста широки. Навикѣтъ да се побиратъ въ ежщитѣ домашний добитѣкъ, храната и всичко друго що е потребно за поминѣкъ, е най-лошо по насъ. Най-долний катъ, който бива на земята, обикновенно прѣграждатъ съ отдѣли за кравитѣ, кокошкитѣ и всички домашни животни. Въ тия отдѣли се натрупва торѣтъ цѣли години, който като задушень отъ всички страни, занарва се та гние и издава силни и отровни испарения, който като нѣма отъ нигдѣ оставени вентилатори да влазя външний въздухъ, отиватъ прѣзъ пукнатинитѣ на подѣтъ въ самитѣ спални на хората, и стаитѣ гдѣто живѣягъ.

Друго не по-добро отъ първото е, че горний катъ правятъ съ низски тавани и съ малки и недостатъчни прозорци. Цѣла зима тия прозорци биватъ затворени и вратата, тий щото отъ нигдѣ не може да влѣзе въздухъ отъ вънъ за да се провѣтри стаята, и когато се зададе отъ вънъ чедовѣгъ, изведнажъ го

съзематъ такнизъ неприятни миризми, што на ненавикналия ще бже доста трудно да влѣзе вжтрѣ въ тѣхъ. При това, въ самитѣ спални и стаи гдѣго живѣе всичкото семейство, стоятъ поминтѣ, измѣтъцитѣ и всичко друго, што освѣнъ че тий повече правятъ въздухътъ врѣдителенъ, нъ и много влаженъ. Въ такива стаи столпянието става съ огнъ на широки огнища съ дълги и широки комине, отъ които вѣтърътъ връща димътъ тѣй, што стаята всякога си стои задимена. Цѣль день се натрупватъ дърва и гори силенъ огнъ, и шомъ той изгасне, стаята пакъ се изстуди. Нощъ въ такива стаи става до толкозъ студено, што чловѣку се чини че се намира на пхтътъ. Измѣтъци, нуждницитѣ, смѣти и всячки други нечистотии, обикновенно се натрупватъ вънъ, прѣдъ самитѣ жилища на хората, и чакъ пролѣтъ тий се изкарватъ на нивата, или пакъ остаятъ прѣдъ носоветѣ имъ за всякога. Освѣчъ туй улицитѣ сж криви, тѣсни и кални, и има обичай, да се оставятъ трупове на умрѣли животни въ тѣхъ, на негдѣ и измѣтъцитѣ се хвърлятъ по тѣхъ, та правятъ гнуснаво отвращение на всякого. Храната тоже никакъ не отговаря на тѣлесното здравие. Често тя бива сурова, суха и не хранителна. Има фамилии, които еднажъ въ годината ядтъ животна храна. Тя никакъ не се приготвя, както трѣбва.

Влѣдствие тия нескгодности и неумѣния, тукъ върлуватъ опасни болѣсти, най-много по дѣцата и женитѣ. Най-много изобилуватъ скруфульознитѣ болѣсти, гржднитѣ, нервнитѣ и други още много заразителни болѣсти. За това именно тукъ рѣдко ще срѣщнешъ 60 годишенъ старецъ или баба, и гдѣто има, то сж съвсѣмъ изнемощели, когато напротивъ въ най-проститѣ

земледѣлчески села въ Румелия и България има 80 годишни старци да оржтъ и работятъ, при всичко че тѣхнитѣ условия за живѣяние сж тоже не по-добри отъ нашитѣ. Прѣсмѣтнато е че въ Устово отъ 100 души достигатъ до 40 годишна възраст само 70, до 50 г. възраст 60, до 60 год. възраст едвамъ 30, а до 80 годишна възраст 5 и по-малко. Най-много умиратъ отъ рождението до 5—6 годишна възраст и отъ 40 до 60 години. Подтвърдено е съ опитъ, че най-много умирация ставатъ пролѣтно и есенно врѣме.

Въ врѣме на болѣсть, тузъ рѣдко прибѣгватъ до докторска помощъ. Докторитѣ сж бабитѣ, женитѣ, които тузъ избилуватъ, и най-послѣ черевитѣ. Когато нѣкой се разболѣе, лѣкуватъ се сами по дѣдовски и бабински, и най-първо тичатъ за помощъ при бабитѣ. Тии се струпатъ при болний, и натрупватъ цѣрове всяка по своята медицина. Тия баби съвсѣмъ невѣжи, за да добиятъ по-голѣма репутация за себе и за цѣроветѣ си, упражняватъ различни искусствени начини за упражнение на своята професия. Едни отъ тѣхъ прѣзъ пролѣтнитѣ праздници, като Благовѣщение, Георгиевъ день, Илинъ-день, Костадиновъ день и др. събиратъ разни билки и трѣви, и слѣдъ като ги изсушатъ чрѣзъ разни суевѣрни поговорки, варятъ ги и поятъ болнитѣ, или пакъ ги накадяватъ съ тѣхъ, а трети ги прѣвѣрзватъ по разни части на тѣлото на болний. Ако ли тѣзи цѣрове не спомогнатъ, то употребяватъ и баяние, нъ по особни болѣсти. Въ случай че привѣденитѣ до тузъ срѣдства не исцѣрятъ болѣстьта, то съвѣтватъ болнитѣ да обикалятъ отъ село въ село и прѣспаватъ въ черевитѣ, гдѣто влажний въздухъ и студенитѣ плочи още повече ускоряватъ и усилятъ болѣстьта догдѣ най-послѣ безъ врѣме оти-

дѣтъ въ гробѣтъ. Нѣ за голѣмъ срамъ, по насъ се на-
миратъ и такива шарлатани баби и жени, които лъ-
жатъ простото население чрѣзъ разни лъжливи и суе-
вѣрни сѣнища. Тѣй напримѣръ: Отива нѣкоя отъ по-
добнитѣ баби или жени и казва въ нѣкоя кѣща, че
гледала лоши сѣнища за тѣхъ, като иска да ѝ да-
дѣтъ най-новата дрѣха, риза и пр. и че ако не да-
дѣтъ щото е видѣла, то ще се случи лошо съ кѣщни-
тѣ. Простата и нѣвѣжественна домакиня, мисли и вѣр-
ва за истинни такива нѣща, и за да се избави отъ
нѣщо лошаво, дава каквото ѝ поискатъ, нѣ за въ джобъ
на тия шарлатани баби, които се поминуватъ съ това.
За жалость, още такива хорица се оставятъ да ску-
бятъ простото население и размножаватъ суевѣрията.

Въ градѣтъ има само единъ лѣкаръ, който ако
и практикъ, нѣ доста принася полза, при оскѣдностъ-
та на по-способенъ. Желателно е часъ по-скоро пра-
вителството да вземе мѣрки по-скоро и запази жи-
вотѣтъ отъ части на своитѣ си подданици чрѣзъ до-
стойни и опитни лѣкари, както това откога още има
и въ най-непросвѣтенитѣ страни.

Образование.

Отъ къмъ умствено развитие, Устово не е до
тамъ удовлетворително. Отъ всичитѣ жители — мъже
— въ градѣтъ на $\%$ падатъ съразмѣрно число за всяка
възраст 40 грамотни. А отъ женскитѣ полъ едвамъ 5 $\%$.
Единъ 80 годишенъ старецъ има грамотенъ по черко-
вно-славянскитѣ азикъ и е първий двигателъ за българи-
ската народностъ въ тия страни. името му е Савацо.
Отъ привѣденитѣ по-горѣ исчисления $\frac{2}{3}$ сж съ първо-
начално образование, $\frac{1}{15}$ съ срѣдне, и останалитѣ са-
моуци. Още отъ врѣме на черковний въпросъ, въ 1860

година, тукъ е било отворено първото българско училище въ цѣлий окръгъ. Отъ 1868—74 година е имало трикласно училище, спорѣдъ съществуващитѣ тогава програми, и първи български учители се били Хр. Ковачевъ, Д. В. Македонский, И. П. Бѣлковски, сега чиновници въ Княжеството, но послѣ сж били П. А. Гидиджиски (умрѣлъ въ 1874 год.), Марковъ сега свѣщенникъ въ Пловдивъ и Гавраилъ П. Янковъ, сега Архиерейский Намѣстникъ въ окръгътъ ни. Както първитѣ, тѣй и послѣднитѣ сж развивали необикновенна учителска дѣятелностъ, на които плодетѣ сега се напомнятъ съ благоговѣние отъ населението. Въ това трикласно училище се стичали ученици отъ цѣлата околия, които сж получвали едно доста и до негдѣ основничко образование, и всичкитѣ занимаватъ чиновнически или учителски служби както въ Княжеството и И. Румелия, тѣй и въ околията. То е било снабдено съ доста училищни пособия, и е имало при него отворено и едно „Читалище“ което е приимало повечето български вѣстници и периодически списания издаваеми тогава. Нъ послѣ прѣврата, всичко това е било изгубено, като е станало нужда да се набавя и урѣжда изново.

За сега въ Устово съществуватъ двѣ мъжки училища, едното въ Николаевската часть, другото въ Богоридичната. При първото има и едно дѣвическо съ 45 ученички расподѣлени на четире отдѣления. Мъжкитѣ броятъ наедно 130 ученика, тоже расподѣлени по на четире отдѣления, а въ Николаевското и I-й классъ, съ двама учители и една учителка. И третѣ училища се наредени спорѣдъ новитѣ програми, и стоятъ по добръ въ отношение съ другитѣ въ околията български села, нъ въ нравственна и възпитател-

на точка зрение сж за голѣма жалость твърдѣ не добрѣ. Причинитѣ на това сж доста много. Първа причина на това е, отсъствието на способенъ учителски персоналъ, който да ръководи и отговаря на званieto. До сегашнитѣ отъ прѣврата насамъ учители, повечето сж били лишени отъ всякаква теорiotическа и практическа подготовка, която поне отъ части би била да отговаря на нуждитѣ на населението. Втора причина за успѣхътъ на училищата е, че до сега никакъ не сж имали каква и да било официална училищна властъ, която да има грижитѣ за общий вървѣжъ на училищата. Учителитѣ оставени безъ контрола вършатъ каквото исватъ, а при това сж изложени на голѣми ограничения отъ страна на неразвитото население. Никаква училищна дисциплина никаква училищна нравственностъ не е имало. И какво да има напрѣдъкъ, когато учителътъ не оставенъ свободно да върши своята работа, и когато той и за най-малката дързостъ или енергия за по-правилно урѣждане, и по-салидна нравственностъ, е принуденъ да носи най-тѣжкитѣ обиди отъ страна на невѣжи и груби родители. За любопитство на читателитѣ, ще приведемъ единъ образецъ, който е първата спѣнка за успѣхътъ на тугашнитѣ учебни завѣдения. Прѣди нѣколко врѣме, единъ отъ учителитѣ направя една проста забѣлѣжка за не доброто поведѣние на единъ ученикъ, синъ на една по-заможна, нѣ проста фамилия, въ врѣме на черковната служба. Тоя ученикъ явява на своитѣ родители, и послѣднитѣ, нанасятъ най-голѣмитѣ и тѣжки хули и обиди, които би направили от-вращение и на най-грубиятъ и невѣжъ человекъ. Какво сърдце, каква енергия и какъвъ успѣхъ да имаме, когато убиваме всяка искра на напрѣдъкъ и самоотверженностъ.

Друга трета причина, която е лостътъ на учебнитѣ завѣдения, е тая, че Устово е лишено отъ всякакви материални сръдства за издържане училищата си. Пособия и помощи отъ нигдѣ нѣма. источники други общински никакъ нѣма, населението не е въ състояние; единички сръдства, съ които се трудятъ да крѣпятъ училищата, сж черковнитѣ приходи, и които не сж достатѣчни. Ето положението на учебнитѣ въ Устово завѣдения. Желателно би било, штоо Св. Екзархия, отъ която сж единичкитѣ надѣжди за това, да вземе по-сгодни и бързи мѣрки, и да обезпечи и урѣди до колкото се може този жизненъ въпросъ, отъ който зависи животътъ на всички ней подвѣдомствени. — Да се остави на произволътъ на населението, то не би помислило за нищо, и тогава, недай Боже, ще дочакаме день да видимъ сжществуванieto на училищата невъзможно.

Тукъ родителитѣ, обикновенно взематъ да пращатъ дѣцата си въ училище отъ 6—7 годишна възраст, а често и отъ 5, и учението имъ трае най много до 13 годишна възраст, отъ когато вече ги даватъ на занаятъ. При това често се случва, штоо едно дѣте слѣдвало 5—6 години да не знае да запише името си правилно, и да нѣма никакво начално възпитание. Причинитѣ на това вече показахме спорѣдъ насъ, та нѣма нужда отъ вторий пжтъ. Въ една рѣчь, полза отъ началнитѣ училища при настоящето имъ състояние не е възможно да се очаква. а при това изъ день день нуждата за едно сръдно училище става по голѣма. Отъ 5 години насамъ се проектира и устройва подобно въ градътъ училище, което да бжде и околийско. нъ междуособията и раздоритѣ за него още не се свършватъ, и незная да ли ще се свършатъ.

Ето положението на Устово въ учебно отношение, и ако слѣдва да отива и за напредъ тѣй, некая до какво още по лошо положение ще дойде.

ПОМИНЪКЪТЪ.

(Занаяти, търговия и промишленность).

Главни занятия за поминъкътъ на жителитѣ въ Устово сж: занаятитѣ, търговия и отъ части скотовѣдство съ земледѣлие. За пропорция на поминъкътъ и занаятието на жителитѣ споредъ числото имъ морать да се раздѣлятъ по слѣдующитѣ исчисления: 20 % сж калаиджи, 10% бакаржи, 20% шивачи, 20% зидари дюлгери, 20% търговци, 6% скотовѣдци и земледѣлци и останалитѣ съ разни занятия. Всичекитѣ занаяти, работници, сж тукъ безъ никаква производителность съ исклучения но бакаржитѣ. Ония отъ жителитѣ, които се занимаватъ съ занаятъ, се скитатъ безъ исклучение по чужбина, най-много въ Македония, България, И. Румелия и отъ части по островитѣ на Архипелагъ и Мала-Азия, гдѣто упражняватъ своитѣ си занятия, и отъ скромното си възнаграждение на необикновенитѣ имъ трудове, грижатъ се да прѣпитаватъ бѣднитѣ си семейства.

Занаятитѣ нивакъ не сж усъвършенствовани, и се упражняватъ по единъ твърдѣ мръстъ и първобитенъ начинъ. По тия причини, занаятчията е придуденъ да обикаля цѣли страни догдѣ се залови за работа, а при това и възнаграждението му за трудътъ е съвсѣмъ нищожно. Неговий животъ е най-окаянъ между жителитѣ въ Родопитѣ. Цѣла година той е принуденъ да се лута въ чужбина и денонощно да работи, и пакъ съ необикновенни исномии, кога се завърне у дома си и прѣстои най-много единъ мѣсець отидатъ годишнитѣ

му трудове за семейството му, и изново отива стъ-
вдѣто е дошелъ. При такива условия тѣхний животъ
е твърдѣ бѣденъ, а при това, тя сж (занаятчиитѣ), и
най-простичитѣ и трудно поминаючи измежду насе-
лението, и никога не сж въ състояние да икономисатъ
или затѣкнатъ по нѣщо за по-осеждни обстоятелства.
За това всичката занаятчийска класа не само въ Ус-
тово, нъ и въ цѣлата околностъ е бѣдна и въ твърдѣ
долна степенъ на умствено развитие. Съвсѣмъ другъ
е животътъ и условията за поминѣкъ съ търговцитѣ и
останалитѣ отъ рѣченитѣ занатия. Послѣднитѣ вла-
дѣятъ най-много недвижими и движими имущества и
постоянно живѣятъ въ градътъ. Богатството и общин-
ското самоуправление сж въ тѣхни рѣцѣ. Нонеже тя
поддържатъ занаятчийскитѣ съсловия съ лихви огромни
те послѣднитѣ сж всѣкога подъ влиянието имъ, както
въ обща тѣй и въ частна точка зрѣние. Отъ тукъ про-
мализа сжществуванието на сръдневѣковний феодализъмъ.

Отъ къмъ промишленостъ Устово е на твърдѣ ни-
зска степенъ. Едничката промишленостъ съ която по
настоящемъ се крѣпи цѣлата околия е „абитѣ“ сини
черни и тефтѣкови, нарѣчени по тугаши „состу“ ли-
ти. Шаяци се работятъ твърдѣ малко. Абитѣ се ра-
ботятъ отъ женитѣ съ рѣцѣ по твърдѣ простъ и хо-
зайственъ начинъ. Орждията съ които тии се изработ-
ватъ сж първобитни и никаква практичностъ и усъ-
вършенствование не притѣжаватъ.

Нъ при това почнаха да се въвождатъ усъвър-
шенствования, и изъ день въ день тий ставатъ по-
добри. Прочее храни се надѣжда, че ний въ скоро врѣ-
ме ще можемъ да конкурираме съ европейскитѣ, зато
тѣхното улущение се измѣнява. Въ града Устово еже-
годно се изработватъ около 3000 тона аби, а въ цѣ-

лата околия въ годината се изработватъ до 50—60 хиляди топа. Отъ тѣхъ Устово изнася до 10 хиляди, нѣгдѣ и до 15, а останалитѣ отъ другитѣ села. Абитѣ се изнасятъ най-много за Мала-Азия, Гръция и нейнитѣ острови, Македония и И. Румелия. Прѣсмѣтнато е че само Устово ежегодно изнася аба близо до 20 хиляди лири, отъ които $\frac{1}{6}$ отъ тѣхъ оставатъ чиста печала.

Тая мѣстна промишленность, до прѣди сключванieto на търговскитѣ трактати Турция съ другитѣ европейски държави, т. е. догдѣ границитѣ на Турция бѣха недостъпни за европейскитѣ стоки, бѣше на голѣма почетъ отъ турското правителство, и имаше голѣма прѣдпочтителность. Съ насила правителственна се принуждавали и въ празници да прѣдѣтъ и тѣчатъ аби. И тия, ако тогава и доста груби и не обработени, то пъкъ войскитѣ турски се сформираха отъ тѣхъ, тогава нарѣчени низами. Обаче отъ врѣме на нахлуванието на фабричнитѣ гнили и лѣскави платове на европейцитѣ, нашитѣ аби се занемариха и по едно врѣме съвършено изгубиха своето значение. Нѣ отъ нѣколко години, тия изново почнаха да се работятъ, и да ставатъ по-добри ако и пакъ на ржцѣ, нѣ се вѣвѣдоха доста улущения въ обработванието имъ.

Едничката спѣнка, която за сега доста губи значението имъ сж тѣжежитѣ мита, които имъ се налагатъ въ изнасянието имъ отъ правителството ни. Тия мита се взиматъ дори и въ една и сжща областъ, по 8 % въ оцѣнение, а ако се изнасятъ на вѣнъ тия мита ставатъ тройни (напр. като въ Гръция). Желателно би било, щото царското правителство да вдигне или поне намали тия мита и въведе нѣкакви улущения въ тая мѣстна промишленность, която о едничката, която по настоящемъ крѣпи животътъ на родопскитѣ жители.

Само тогава тя може напълно да конкурира съ европейскитѣ, и даде по-добро бждще на населението въ тия страни.

Слѣдъ абитѣ, второстепенна производителностъ иде вълната, въ тя се обработва тукъ, а слѣдъ нея масло, сирене, кожи и дървенъ материялъ. Маслото и сиренето, ако и да се приготвя и то на доста простъ начинъ, тó пакъ е доста на голѣмо значение, и по чистотата и вкусътъ си не пада по долѣ отъ чуждото.

Отъ стокитѣ що се внасятъ отъ вѣнъ, най много сж колониялнитѣ стоки: захаръ, кафе, синило и др. които се внасятъ на огромни количества отъ Ксанти и Енидже. Манифактурни се внасятъ отъ Пловдивъ. Всяка година се внасятъ отъ вѣнъ стоки въ Устово близо за 60 хиляди лири, отъ които само $\frac{1}{20}$ оставатъ въ града, а другитѣ въ околията. Всичко що се изнася на вѣнъ възлиза на 20 хиляди лири, освѣнъ на занаятчиитѣ.

Всяка сжбота въ Устово става пазаръ, гдѣто се донасятъ мѣстнитѣ произведения за проданъ и купуватъ вѣншнитѣ. Тоя пазаръ става доста голѣмъ, и се посѣщава отъ жителитѣ на цѣлата страза, тѣй сжщо и отъ други околии.

Изнасянието и внасянието на стокитѣ става съ мулета; защото кола не може да работи. Пжтищата сж планински стрѣмни и твърдѣ негодни. Есенно и пролѣтно врѣме ставатъ непроходими отъ калъ, а зимно врѣме отъ ледове и снѣгъ и спиратъ. Съглежда се, че правителството взема мѣрки за поправлението имъ, отъ което ще се очаква по-обширна и по-умѣрена търговия. Главни пжтища има 4; единъ за Пловдивъ — С-мжка, вторъ за Ксанти и Архипелагъ, третъ за Солунъ — Сѣресъ и Драма, и четвъртий за Бърджали и Хасково.

Занаятчийски съсловия, подъ названия „Еснафи“.

Въ класата на занаятчиитѣ и отъ по-главнитѣ занаяти, има основани „Занаятчийски дружества“ подъ названия „Еснафи“. Първото отъ тѣхъ е калайджийско-бакарджийското съсловие, което е основано нѣщо прѣди 40 години, и до време на войната то е располагало доста добръ капиталъ. Нѣ прѣди 8 години, то е изгубило своето съществувание главно че е попаднало на невѣжи управляющи, които почти никакъ не сж умели да водятъ управлението му, тѣй като е имало доста и злоупотрѣбления, и второ че тогавашнитѣ обстоятелства никакъ не сж способствували за подобни нѣща. Обаче слѣдъ войната, нѣщо прѣди три години, по инициативата на по-развитичкитѣ и заможни занаятчий, то се изново възобнови, като му се положи втора основа, и до сега то е имало до негдѣ удовлетворителенъ успѣхъ.

За сега по настоящемъ въ Уство има вече двѣ главни дружества занаятчийски (имаше още едно абаджийско, нѣ суммата му се употрѣби при съграждане храмътъ св. Николая въ 1884 год. та сега то не съществува), едното калайджийско-бакарджийско и второто дюлгерско. Първото отъ тѣхъ за сега располага съ капиталъ близо до 150 ~~лв.~~ при турски даденъ подъ лихвѣта, а второто е още слабо, тѣй като то се учрѣди прѣди 1 1/2 година нѣщо. Освѣнъ тѣхъ има и още едно благотворително „Зора“ нѣ и то е още слабо.

Тия еснавски здружавания, отъ време когато тии сж основани биха направили огромно нѣщо по въздигане бѣдната промишленность, и биха въвели доста улучшения на занаятитѣ, а при това биха имали и огромни сумми до сега, нѣ неразвитата и проста кла-

са на занаятчийскитѣ съсловия, не е притѣжавала никакви по-развити сили, които би умели да се ползватъ отъ това, и отъ подобни сдружавания. Никакъвъ постигъ, никакво улучшение на казаннитѣ занятия не се е и помислило даже до сега, отъ които вече казахме на нѣколко мѣста, е главний помингъ на населението.

До сега реченитѣ дружества не сж имали никакви устави или правила, които би опрѣдѣляли цѣльта и устройството на тѣхъ. До сега, тии сж се водили криво-лѣво по едни устни и съвсѣмъ прости устни правилъ, които отчасти опрѣдѣляли по-главни длѣжности на членоветѣ, а никакъ не и за друго по въздиганието имъ. Тия правила, и управлението досегашно на рѣченнитѣ дружества сж горѣ-долѣ слѣднитѣ : Тѣй напримѣръ. Всякой занаятчия членъ на едно отъ тия дружества, не може да упражнява своятъ занаятъ въ село или градъ, гдѣто е отишълъ другъ по-напрѣдъ отъ него. Никой занаятчия, не може да услови калфа, чиракъ или даде повече плата на условенъ у другъ майсторъ калфа, прѣди истичанието на срокътъ и безъ съгласието на дружественното Настоятелство. Нарушителитѣ на тия правила се наказватъ съ по нѣколко оки оськъ или пари въ полза на черквитѣ, нъ никакъ не на училища. Настоятелството може да направи нѣкакво благодарѣние, като чешма, направление пжтъ или пакъ по череви подаръци, нъ не дай Боже за училища. До сега ни най-малко се е помислило за отпускание нѣщо за училищата. А това е явенъ фактъ, до каква стѣпень на развитие сили притѣжаватъ занаятчийскитѣ съсловия, а при това какъ се и издържатъ училищата тугъ.

Всякой калфа, чиракъ, който изучи и може свободно да работи единъ отъ рѣченнитѣ запаяти, припоз-

нава се за майсторъ отъ Н/ството и се приема дѣйствителенъ членъ въ дружеството, като заплати еднажъ за все членство отъ 24 гроша, нарѣчено „тестиръ“. Настоятелството на дружеството състои обикновенно отъ единъ прѣдсѣдатель — единъ касиеръ и единъ разсиленъ. Първий се нарича „Уста-башия“ и се грижи да изпълни показанията на членоветѣ, и който дава подъ лихви дружественнитѣ сумми, и отговаря за тѣхната сигурностъ и успѣвание. Касиерътъ държи записитѣ и паритѣ, които се намиратъ въ брой. Всяка година, обикновенно по Петровъ-день, когато си испододатъ всичкитѣ занаятчи отъ чюжбина, правятъ по едно годишно събрание, гдѣто пригледватъ смѣткитѣ, и дѣлата на старото Настоятелство, и избиратъ ново. Въ това събрание се разгледатъ и рѣшаватъ глобитѣ на прѣстѣпившитѣ прѣзъ годината членове на дружественнитѣ правила, и най-сетнѣ направятъ общо угощение, да си по пийнатъ и похапнатъ на вѣра, и това за това. Ето въ кратецъ устройството на нашитѣ еснафи.

Миналото лѣто, по инициативата на нѣкои люди и интелегентни младежи бѣха пожелали да прѣустроятъ и урѣдятъ както трубуаше тия дружества, въ видъ на сществующитѣ по настоящемъ въ по-главнитѣ градове подобни дружества, за което бѣха изработили и единъ обстоятелственъ и съобразенъ за тѣхъ уставъ, въ който се опрѣдѣляваше нанълно цѣлътъ, длъжноститѣ, наказанията и управлението на тия дружества, нъ и до сега стои тѣй неподтвърденъ. Да видимъ вече на годишното събрание що ще стане съ това.

Ако да би имало до сега въ тия дружества устройство и рѣдъ както приличаше на тѣхъ, то бяха принесли до сега грамадни ползи по икономическо и промишленно отношение въ тия страни. Нъ отсъствие-

то на сили, както напомниме по-горѣ, не можах да успѣятъ. Пагъ и обстоятелствата никагъ не отговарятъ за подобни нѣща. Правителството до сега не е и помислило даже да даде поне нравственъ потикъ и насърчения на такивато сдружавания, отъ които правителството ще се ползува повече, отъ колкото тѣ. Врѣме е да се даде край на досегашний застои въ подобни нѣща.

Общинско самоуправление.

Отъ първитѣ времена, дори и до днесъ, общинското самоуправление е поставено на много силни основи. До 1882 година. Царското правителство опрѣдѣляше само общото количество на всички правителствени данъци отдѣлно на всяка община, било тя селска било градска, и гражданитѣ сами въ общи събрания расхвърляха данъгътъ на всякой данъкоплащачъ, съразмѣрно съ материалнитѣ му сили. Нъ отъ 1882 г. това саморасхвърляние се оттѣгли (разбира се, че ставах доста злоупотрѣбления и пристрастия въ расхвърлянието имъ), като се замѣсти съ по-лесенъ способъ и правителственъ надзоръ. Сега расхвърлянието на всички данъци съ исключение на войнетвенното даждие „*беделтъ*“ се расхвърлятъ на всякой жителъ отъ самото правителство, и събиранieto имъ е повѣрено на опрѣдѣлени чиновници нарѣчени *таксилдари*, които ги събиратъ сами отъ населението въ четири срока въ годината, и всичката отговорност на нередности или злоупотрѣбления подлѣжи тѣмъ. Съ една рѣчь избѣгнаха се злоупотрѣбленията, насилията и пристрастията, които изобилуваха напрѣдъ.

Болкото за работи, които се касаятъ просто отъ чистъ общински интересъ, то повечето се рѣшаватъ по

старому само отъ първенцитѣ и отъ прѣднитѣ и влиятелни лица, безъ да се пита изъ цѣло населението. Само въ дѣла много важни и общи за всякого, ставатъ общи събрания, гдѣто влиятелно и силата е пакъ на казаннитѣ. Когато да се уславятъ на общинска служба лица, като попове, учители, писаре, епитрони, пѣдаре, говедаре, пазванти и др. уславятъ се отъ първенцитѣ, и условията волею неволею се приматъ направени отъ тѣхъ, отъ населението. Наставленията, заповѣдитѣ по службитѣ се даватъ тоже отъ първенцитѣ, ама били тѣ добри или лоши, все едно значи.

Тия слуги — служащитѣ — въ градътъ зависатъ, отъ извѣстни лица, на които тии сж покоряватъ на волята, като глѣдатъ да угодятъ само на тѣхъ, или си извършватъ службитѣ само по тѣхъ, като не искатъ и да знаятъ за другитѣ. Отъ тукъ въ общинскитѣ дѣла и тѣхното водение произлизатъ безправди и пристрастие. Ако нѣкой отъ служащитѣ — недай Боже, — докачи или обиди достолѣпнието и волята на одного отъ подобнитѣ, то той скоро си обира крушитѣ, макаръ и по несправеденъ начинъ. Такива нѣща доволно сжществуватъ тукъ, които сж главната прѣчка за правилний вървешъ на общинскитѣ дѣла и общий напрѣдъкъ.

Както по-горѣ казахме, въ тия събрания се рѣшаватъ въпроси и отъ сждебна компететностъ, наказватъ и съ глоба и съ затворъ непокорнитѣ, безъ да се боятъ отъ въззивъ. Нанстина споредъ сегашнитѣ реформи по насъ, има поставенъ мировой сждия — Мидюринъ — въ градътъ и други срѣдоточни села въ околията ни, на които компететността позволява да разглѣжда спорове до 300 гроша, нъ тая власть е само отъ гъмъ сждебна точка зрѣние, нъ не е отъ административна.

Отъ всичко това се заключава, че населението е на долна стъпенъ умствено развитие, и никакъ не знае да цѣни и защитава своитѣ собствени права и интереси. И при такава раболѣпностъ, ако не сж първенцитѣ и по богатичкитѣ да крѣпятъ и подържатъ общинскитѣ интереси, то навѣрно неще има никакво самоуправление, и отъ това неще има не училища, не черкви не нищо. За сега общинското самоуправление на Уство състои отъ 1 Мухтаръ (кметъ), 1 Капзималъ (бирниѣ градскъ), 5—6 Училищни Настоятели, 2 Падари, 1 Пазвантъ и пр.

ИМЕНАТА

на

РОДОЛЮБИВИТЕ СПОМОЩЕСТВОВАТЕЛИ

въ

Г. УСТОВО.

Св. Антоний 3 тѣла. Св. Никола Димовъ 3 тѣла.
Г-да Г-да: Хаджи Хр. П. Георгиевъ 4 т. Кирякъ Дон-
човъ 4 т. Хаджи Никола Бичоковски 2 т. Х. Костовъ 4 т.
С. М. Видровъ 4 т. Т. Д. Белевский 2 т. Бр. Христеви
2 т. П. Х. Николовъ 2 т. Г. Т. Торамановъ 2 т. А. Д.
Даскаловъ 2 тѣла. А. П. Бѣлковский, Ст. Дѣчевъ, Ст.
Стоевъ, К. Кара-Георгиевъ, Данчю Георгиевъ, Н. А. Суш-
наджиевъ, Гурку Торамановъ, Вр. Х. Чоневъ, К. М. Ма-
риновский, Н. Петковъ, П. Таковъ 2 т. Д. Т. Тороман-
овъ, Т. Г. Поидовский, Ин. Семерджиевъ. А. Димовъ,
Н. Арсеновъ, Х. А. К. Петковъ, Тодъръ Диевъ, Братия
Хр. Перпериеви 2 т. Г. Стоевъ, А. К. Петковъ 4 тѣла.

Г-жи и Г-ци: В. Понова учителка 2 тѣла. Екате-
рина А. Бѣлковска 1 т. Х. Мария Харалампиева 2 т.
Г. К. Петкова, Юр. Д. Хитрова, М. Н. Шишкова.

Ученички отъ Уст. Дѣв. Училище.

М. Х. Христова, Ив. Кечева, М. Кечева, Г. Кечева,
Юр. Стоева, Ив. Глигорова, Щ. Вранчова, Юр. Х. Ива-
нова 2 т.

Ученици отъ гл. мъжко „Св. К. и Методий“ Училище
въ Устово.

І-й К л а с с ъ .

Лазаръ Х. Ивановъ, Г. Щоновъ, Д. Георгиевъ. Н.
Дѣчевъ. Хр. М. Видровъ.

IV-то Отдѣленіе.

Василь Глигоровъ, Хр. Х. Николовъ, Кост. Христовъ,
Геор. Гавриловъ, М. Ивановъ.

III-то Отдѣленіе.

Д. Стоевъ, Н. Х. Христовъ, Д. Николовъ, Шоно
Вълчевъ, Ив. Спасевъ, Д. Насовъ, Н. Стоевъ, П. Дѣчевъ,
Д. Панойтевъ, Яню Мариновъ, Ан. Радевъ, Г. Ивановъ,
Б. Николовъ, И. Костадиновъ, Нетко Николовъ, Анд.
Георгиевъ.

Д. В. Мавровъ учитель въ с. Райково 2 тѣла, Св.
Никола Мавродиевъ 2 т. Хр. Господиновъ 2 т. М. Го-
сподинова 1 т.

В. Д. Шишмановъ уч. въ Карлуково 2 т. Н. С.
Каревъ уч. Г. Райково 2 т. Е. Д. Кабалановъ уч. Д. Де-
режю 2 т. В. Ангеловъ с. Арда 5 т. Арх. Намѣстникъ
Пр. Гавриилъ 5 т. Даниилъ Костовъ 2 т. Михаль Ни-
коловъ 2 т.

Извѣстие.

Отъ сѣщій ся готвятъ за печатанье :

1. „Отчаяний Патриотъ“ или спена отъ животътъ на родопскитѣ Българи.
2. Сборникъ, отъ народни пѣсни, обичаи, гатанки, басни, пословици, на родопскитѣ Българи.
3. Животътъ на Българитѣ-православни въ Родопитѣ отъ старо врѣме и до днесъ.

Цѣна 60 стотинки.

DR 98 .U8 S5
Ustovo

Stanford University Libraries

3 6105 041 508 735

DR
98
U8S5

**Stanford University Libraries
Stanford, California**

Return this book on or before date due.

--	--	--

DR 98 .U8 S5
Ustovo

Stanford University Libraries

3 6105 041 508 735

DR
98
U8S5

**Stanford University Libraries
Stanford, California**

Return this book on or before date due.

--	--	--

